

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תפילת יום טוב שחל בשבת, ושבת שחל בר"ח וחוה"מ

(י"ז א') **תנו רבנן:** יום טוב שחל להיות בשבת - (1) בית שמאי אומרים: מתפלל שמונה, ואומר של שבת בפני עצמה, ושל יום טוב בפני עצמה. (2) ובית הלל אומרים: מתפלל שבע, מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת, ואומר קדושת היום באמצע (ותתן לנו ה' אלוהינו את יום המנוחה הזה, ואת יום חג פלוני הזה). (3) רבי אומר: אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים.

תני תנא קמיה דרבינא (במילתיה דרבי): מקדש ישראל והשבת והזמנים. אמר ליה: אטו שבת, ישראל מקדשי ליה? והא שבת מקדשא וקיימא (מששת ימי בראשית, ואינה תלויה בקביעות דראש חודש)! אלא אימא מקדש השבת ישראל והזמנים.

אמר רב יוסף: הלכה כרבי וכדתריץ רבינא.

תנו רבנן: שבת שחל להיות בראש חודש או בחולו של מועד - (1) ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שבע (כשאר שבתות), ואומר מעין המאורע (ראש חודש או מועד) בעבודה (כגון יעלה ויבוא ב"רצה"). ואם לא אמר, מחזירין אותו. (2) רבי אליעזר אומר: בהודאה.

(המשך דברי תנא קמא): ובמוספין, מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת, ואומר קדושת היום באמצע. (3) רשב"ג ורבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומרים: כל מקום שהוזקק לשבע (ואפילו ערבית ושחרית ומנחה), מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת, ואומר קדושת היום באמצע.

אמר רב הונא: אין הלכה כאותו הזוג.

שיטות הראשונים

נוסח התפילות בשבת חול המועד ובשבת ראש חודש: כתב רש"י, אין הלכה כאותו הזוג, אלא כתנא קמא דאמר ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה. מיהו לאו הלכתא כוותיה בהא דקאמר ובמוספין מתחיל כו' אלא בהא הלכתא כרבי דאמר אף חותם בה מקדש השבת ישראל והזמנים או ראשי חדשים בראש חודש. וכן כתבו **תוספות**. וכן פסקו **רמב"ם והשו"ע**.¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות ראש חודש, סימן תכה)

- א. ראש חדש שחל להיות בשבת, ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר יעלה ויבוא בעבודה, ואינו מזכיר של שבת ביעלה ויבוא...
- ג. ראש חדש שחל להיות בשבת, כולל במוסף בברכה רביעית שבת וראש חדש וחותם מקדש השבת וישראל וראשי חדשים.

¹. או"ח תכה, א; תכה, ג. או"ח תצ, ט. מקורות: רמב"ם (הל' תפילה ב, יא). תוספות (ד"ה אין הלכה).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות פסח, סימן תפז)

א. סדר היום, ערבית ושחרית ומנחה אומר שלש ראשונות, ושלש אחרונות, וקדשת היום באמצע: אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו את יום חג המצות הזה את יום טוב מקרא קדש הזה, (וע"ל סימן ת"צ סעיף ג') זמן חרותנו, יעלה ויבא, והשיאנו, וחותרם: מקדש ישראל והזמנים; ואם אמר: מקדש השבת, וחזר בו תוך כדי דבור, יצא אחרי שהוא יודע שהוא יום טוב. ואם חל בשבת אומר: את יום המנוח הזה ואת יום חג המצות הזה, וחותרם: מקדש השבת וישראל והזמנים...

(או"ח, הלכות פסח, סימן תצ)

ב. יום ג' שהוא חלו של מועד, ערבית ושחרית ומנחה מתפלל כדרכו, ואומר יעלה ויבא בעבודה, ואם לא אמרו מחזירין אותו, וכן מזכירו בברכת המזון ואם לא אמרו אין מחזירין אותו; ובמוסף מתפלל כדרך שמתפלל במוסף של יום טוב...
ט. שבת שחל בחל המועד, ערבית ושחרית ומנחה מתפלל כדרכו של שבת, ואומר יעלה ויבא בעבודה; ובמוסף אומר סדר מוסף יום חל המועד, אלא שמזכיר של שבת ואומר: ותתן לנו את יום המנוח הזה ויום חג המצות הזה, וכן אומר: את מוספי יום המנוח הזה ויום חג המצות הזה, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים...

עירוב מיום טוב לחברו

(י"ז א') אמר רב חייא בר אשי אמר רב: מניח אדם עירובי תחומין מיום טוב לחברו,² ומתנה (אם היום חול, עירובי עירוב, ואם היום קודש, אין בדברי כלום).

אמר רבא: מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה.

מאן דאמר עירובי תחומין, כל שכן עירובי תבשילין.

ומאן דאמר עירובי תבשילין, אבל עירובי תחומין, לא. מאי טעמא? דלמקני שביתה בשבתא, לא (לא התירו לו לקנות שביתה ביום טוב).³

שיטות הראשונים

מניח אדם עירובי תבשילין מיום טוב לחבירו ומתנה: פסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש כרבא, שהוא בתרא. ולפי זה, דוקא תבשילין, אבל תחומין, לא. וכתבו רי"ף ורא"ש, דמסתברא, דהני מילי בעירובי תחומין דמיקנא ביתא הוא, אבל עירובי חצרות דביטול רשות הוא, מניח אדם עירובו ביום טוב ראשון ומתנה.⁴ וכן פסק השו"ע.⁵

² אם חלו שני ימים טובים חמישי וערב שבת, ונזכר ביו"ט ראשון שלא עירב תחומין לשבת. על פי רש"י. וראה צ"ח שדן באריכות בדבריו, אם אמנם לגבי עירובי תחומין היה יכול רש"י לפרש בשני ימים טובים שאינם סמוכים לשבת (ויערב בראשון לצורך הליכה ביום השני; אם הראשון חול, שפיר מהני. ואם קודש, א"כ השני חול ואין צריך כלל עירוב תחומין).

³ הקשה הרשב"א (ד"ה אבל): תמיה לי והלא אינו קונה ביום טוב כלום, דהא מתנה! ותירץ, דאפילו ביום טוב ספק אסור, מפני שנראה כקונה ביום טוב.

⁴ ונימא הכי אי האידנא חולא, בהאי עירובא לישתרי לן לטלטולי בשבתא מבייתא לבייתא ומדרתא לדרתא. ואי האידנא יומא טבא, אין בדברי כלום. וכעין זה יאמר למחר במעלי שבתא דהוא יום טוב שני. ודוקא בשני ימים של גליות; אבל בשני ימים של ראש השנה,

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

האם מועיל תנאי גם כי לית ליה מידי דבשיל מאתמול: כתבו ראשונים בשם רבינו אפרים, כי מתני דוקא דאית ליה מידי דבשיל מאתמול.⁶ אבל לכתחילה, אסור. וכתב הר"ן שכן נראה מן הירושלמי.⁷ ודעת הטור שאין צריך. והשו"ע סתם כטור, ויש אומרים כרבינו אפרים.⁸

אמירת תנאי בזמן הזה שבקיאם בקביעת חודשים: דעת הרמב"ם שבזמן הזה שנוהגים יום טוב שני רק ממנהג, ולא מספק, אסור להתנות מיום טוב לחבירו.⁹ ורוב הראשונים חלקו עליו,¹⁰ וכן פסק השו"ע.¹¹

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקכז)

כב. אם נזכר ביום טוב ראשון שלא ערב, אם הוא ביום טוב של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי; אבל אם הוא ביום טוב של גלויות יכול לערב בתנאי, אם היום קדש אינו צריך לערב, ואם היום חל, בערוב זה יהא שרי לן לאפויי ולבשולי וכו', ולמחר אין צריך לומר כלום. ויש אומרים דאי לית ליה מידי דבשיל מאתמול, לא מהני תנאו.

לא, כדאמרינן בפירקא קמא (ו' א'). על פי הרי"ף.

⁵ או"ח תקכחב. מקורות: רי"ף (ט ב בדפיו). רמב"ם (שביתת יום טוב, ויא). רא"ש (ס' ט).

⁶ כדעה זו כתב המאירי בשם גאוני ספרד, והרחיבה: "שכל שמערב ומתנה דוקא במה שיש לו מבושל מאתמול, או שלא היה לו מבושל מאתמול, ונזכר ביום טוב ראשון אחר אכילה, מערב במה שנשאר לו מן המבושל". וכעין זה כתב בעל העיטור: "ומסתברא אי אדכר מצפרא מקמיה דבשיל כל צרכו, אף על גב דלית ליה מידי מאתמול... ואי נמי אדכר בתר דאכיל סעודתיה ואשתייר ליה מההיא בישולא מתנה עליו". מבואר מדבריהם שעיקר האיסור לבשל במיוחד ביו"ט לצורך עירוב תבשילין, שמא היום קודש. ונראה מדבריהם שמסכימים לדעת רבינו אפרים. אמנם ראה שטמ"ק שנראה מדבריו, דלרבינו אפרים אפילו נשאר לו תבשיל מיום טוב, לא מועיל תנאי.

⁷ ירושלמי (פ"ב ה"א): רבי חייא רבה עלה לביתה (נכנס לביתו), אנשיו מערובי (שכחו לערב). אמר להו (לבני ביתו): אית הכא טלפחים מאתמול (האם נשאר תבשיל מאתמול)? אמרו לו: אין. הדא אמרה אפילו מין אחד (ורצה לומר, וא"כ דלא כתנא דברייטא, דאף לבית הלל צריך שני תבשילין. ביאור הגר"א). אית הוה בהון תרדין? הדא אמרה אף על פי שאין בהן כזית. אית הוה בהון שיעורה? הדא אמרה אינו צריך להתנות (ורצה לומר, ואין צריך להתנות על עירובי תבשילין מיו"ט לחבירו, אלא סומך על תבשיל שיש לו מערב יו"ט, אע"פ שלא סמך מעיו"ט. ביאור הגר"א). אמר רב חסדא תנאי היה לו לרבי חייא הגדול (ורצה לומר, שהתנה מיו"ט לחבירו, ואעפ"כ אמר אית הכא טלופחין מן אתמול. ביאור הגר"א).

⁸ או"ח תקכזב. וכתב המשנ"ב (ס"ק עה) דנקטינן כסברא ראשונה. מקורות: רבינו אפרים (הו"ד בבעל העיטור, ר"ן). ר"ן (ט ב ברי"ף). בעל העיטור (ח"ב, הל' יו"ט, מחלוקת יד). מאירי (י"ז א', ד"ה מ).

⁹ זה לשון הרמב"ם: כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על הראיה, והיו בני הגלויות עושין שני ימים קדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בו בני ארץ ישראל. אבל היום, שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו - אין יום טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד; ולפיכך אני אומר שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה לא ערובי תבשילין ולא ערובי חצרות ולא שתופי מבואות, ואינו מעשר הטבל על תנאי, אלא הכל מערב יום טוב בלבד.

¹⁰ הר"ן כתב דאין דבריו מחוורין, דרבא דאמר (שמניח עירוב תבשילין ומתנה), מסתברא דלדידיה הוא דאמר, ואע"ג דבקי בקביעא דירחא. וכן בדיון דכיון דהשתא לא עבדינן להו אלא משום דשלחו מתם הזהירו במנהג אבותיכם בידיכם, לית לן לאחמורי טפי מינייהו. וכיון דאינהו הוו מצו מתנן, אנן נמי מתנינן. וכן נראה מסתימת דברי רי"ף, רא"ש, ורשב"א, דלא כרמב"ם. וראה השגת ראב"ד. וכן המאירי הביא דברי הרמב"ם וכתב שאין שיטת הגמרא מוכחת כן, אמנם סיים: ומכל מקום לענין סברא מיהא, הדברים נראין.

¹¹ או"ח תקכזב. מקורות: רי"ף (ט א-ב בדפיו). רמב"ם (וראב"ד (הל' שביתת יו"ט וי, טו). ר"ן (ט א ברי"ף, ד"ה מניח). מאירי (חידושו, ו' א', ד"ה ולותיב; בית הבחירה, ו' א', ד"ה מ). רא"ש (כ"כ הטור, תקכח). רשב"א (עבוה"ק, ד, ד, עמ' קכה; שו"ת ח"ד סי' קמא וסי' רסג).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות יום טוב, תקכח)

ב. יום טוב שחל להיות בערב שבת, אין מערבין לא ערובי חצרות ולא ערובי תחומין (אפילו אם הניח ערוב תבשילין) (ר"ן פ"ב דביצה); אבל אם נזכר ביום הראשון בשני ימים טובים של גליות, יכול לערב ערובי חצרות בתנאי; אבל ערוב תחומין אין מניחין אותו ביום טוב בתנאי.

ריבוי בשיעורים

(י"ז א') **תנו רבנן:** אין אופין מיום טוב לחבירו (שמא השני חול).

(המשך הברייתא): באמת אמרו: ממלאה אשה כל הקדירה בשר, אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת (שבטירחה אחת מספיק לכל הקדירה). ממלא נחתום חבית של מים, אע"פ שאינו צריך אלא לקיתון אחד.

(המשך הברייתא): (4) אבל לאפות אינו אופה אלא מה שצריך לו (שכן כל כר וכר צריכה אפיה ורדיה לעצמה). (2) רבי שמעון בן אלעזר אומר: ממלאה אשה כל התנור פת, מפני שהפת נאפית יפה בזמן שהתנור מלא.

אמר רבא: הלכה כרבי שמעון בן אלעזר.

שיטות הראשונים

האם ניתן לבשל מיו"ט לחבירו על ידי עירוב תבשילין: כתבו ראשונים בשם ירושלמי¹² שמברך על מצות עירוב, ומתנה ואומר: בדין יהא שרא לנו לאפויי ולבשולי מיום טוב לחבירו, מיום טוב לשבת וכו'. אבל ראבי"ה ואור זרוע כתבו דמיום טוב לחבירו דעלמא, ודאי לא מהני עירוב, דשמא הראשון קודש והשני חול, ואין יום טוב מכין לחול כלל.¹³ וכן פסק השו"ע.¹⁴

ממלאה אשה כל הקדירה בשר וכו': רש"י פירש הטעם, דבחד טירחא סגי. וכן בנחתום לגבי מילוי. **והרשב"א** ביאר כדי שיאכלו משמנים. ולפיכך כתב שאפילו ליתן בקדירה חתיכה אחר שהניח הקדירה על גבי האש, מותר.¹⁵

ממלא נחתום חבית של מים, וכו': כתב רשב"א ובלבד שיתן את הכל קודם שהניח חבית על גבי האש.¹⁶ וכן פסק

¹² ירושלמי זה ליתא לפנינו. והו"ד בראשונים (ראבי"ה, אור זרוע).

¹³ ובפירוש הירושלמי דנו הראשונים, ראה ראבי"ה ומרדכי. וראה ב"י (או"ח תקכז, יב) שדן בדבריהם. והאו"ז כתב דשיבוש הוא, וטעות סופר בירושלמי. עוד כתב ראבי"ה בשם בה"ג: וכשם שאין אופין ומבשלין מיום טוב לחבירו אלא אם כן עירב בתבשיל, כך אין אופין ומבשלין מיום טוב לשבת, אא"כ עירב בתבשיל וכו'. ודחה ראבי"ה דבריו, וכנ"ל. ויש להעיר דליתא ב'הלכות גדולות' בכל הנוסחאות שלפנינו.

¹⁴ או"ח תקכז, יב (שם כתב נוסח העירוב, והשמיט המילים "מיום טוב לחבירו", כדעת הראשונים הנ"ל). מקורות: ראבי"ה (הל' יו"ט, סי' תשמח). או"ז (הל' יו"ט, סי' שמז). וראה מרדכי (סי' תרעב).

¹⁵ וכתב ב"י (או"ח תקגא) דלרש"י, כל כי האי גוונא, דהוי תרי טירחי, נראה שאסור (והב"ח, ס"ק א, כתב דאפשר דאף רש"י סובר כן. ומה שכתב דבחד טירחא סגי, היינו דוקא לת"ק). **ולעניין הלכה,** כתב הב"י שדברי הטור כדעת הרשב"א, שהרי נתן טעם מפני שהתבשיל מיתקן יותר כשיש הרבה בקדירה. וכתב הב"י **דהכי נקטינן כמאן דמיקל,** כיון דהוי מידי דרבנן. ועיי"ש. ובשו"ע סתם דבריו. אבל **האחרונים פסקו כרשב"א** להדיא (משנ"ב, ס"ק ה).

¹⁶ וביאר המגיד משנה (הל' שבייתת יום טוב א, ה) הטעם, לפי שאין המים טובים יותר כשיש בכלי הרבה. ולפיכך, אסור להוסיף עליהן שלא לצורך. אבל מעיקרא, חד טירחא הוא ושרי.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הרמ"א¹⁷

ממלאה אשה כל התנור פת, וכו'. רש"י פירש שתנורים קטנים היו, ומדביקין פת בדפנות, ומתוך שהוא מלא מתמעט חללו, ואין מקום לחמימותו להתפשט, והפת נאפת יפה. ודייקו מדבריו **רא"ש ורבינו ירוחם**, שבתנור גדול אין לאפות יותר מכדי צרכו.¹⁸ וכן כתב **הרוקח**. ודעת **המרדכי** דלא שנא תנור קטן לא שנא תנור פורני. **והטור** כתב: אבל בתנורים שלנו, אין לאפות יותר ממה שצריך.¹⁹ וכן פסק **השו"ע**.²⁰

הערמה: כתב **המרדכי**, שמשמע שהלכה כרבי שמעון בן אלעזר, אפילו בהערמה.²¹ וכן התיר **רבינו יואל** לאפות ביום טוב לצורך ברית מילה שחל להיות ממחרת, ולא היה די לקהל בתנור אחד, והתיר לאפות שתי פעמים, מפני צרכות פת אחד לכל תנור. **והרא"ה** כתב דוקא במתכוין לכך, אבל בלאו הכי, אסור. וכן דעת **רבינו חננאל** בשם **רבננו, וראב"ן. והשו"ע** סתם דבריו.²²

הלכה כרבי שמעון בן אלעזר: כתב בעל **העיטור**, ומסתברא יום ראשון קודם אכילת שחרית יכול להרבות בבישול כרבי שמעון בן אלעזר. אבל לאחר מכאן, אין יכול לבשל (כלומר לאכול ממנה כזית ומה שהותיר יהיה לליל שני), דאין הערמה גדולה מזו.²³ וכן פסק **השו"ע**.²⁴

¹⁷ אור"ח תקגב. מקורות: רשב"א (עבוה"ק, ב,א, עמ' קג).

¹⁸ וכן משמע, מדשבק רבי שמעון בן אלעזר נחתום דאיירי ביה תנא קמא ונקט אשה, משמע דוקא אישה שאופה לביתה בתנור קטן, אבל נחתום שאופה בתנור גדול, לא. רא"ש.

¹⁹ וביאר הב"י (תקצו), דמשמע לטור שהכל תלוי באם מדביקין הפת בדפנותיו אם לאו. הילכך תנורים דידן, אפילו קטן שבקטנים חשיב גדול לגבי תנורים דידהו, שהיו מדביקין הפת בדפנות והיה חומו יותר כשהוא מלא (והוסיף הב"י שכן נראה מדברי הרוקח, וזה צ"ב, שכן הרוקח רק חילק בין גדולים לקטנים, כדברי הרא"ש).

²⁰ אור"ח תקצו, כתב המשנ"ב (ס"ק לה) שיש פוסקים שמתירין אף בתנור שלנו (וכתב בשעה"צ אות מט, שכן פסק המאירי, ומטעם דאם אינו ממלאן, אז הבל הראוי להתפשט בכל התנור אם היה מלא, עתה מתאחזת בפת שבו ונאפית יותר מדאי והפת בא לידי חירוק). ובשעת הדחק כגון מי שלא הניח ערובי תבשילין וצריך לו פת לשבת, יש לסמוך על דעה זו, לאפות קודם אכילת שחרית אם צריך עכ"פ לפת אחד בו ביום עצמו.

מקורות: רא"ש (ס"ט). רבינו ירוחם (נתיב ד, ח"ג). רוקח (ס"ו רצז; הו"ד בהגמ"י). הגהות מיימוניות (הל' שביתת יום טוב א,י, אות ז). מרדכי (ס"ו תרעה).

²¹ והא דתניא לקמן (י"ז ב') ואם הערים אסור, מוקמינן לה בתלמודא דחנניה היא ואלביא דבית שמאי. מרדכי.

²² אור"ח תקצו, ובב"י הביא דברי רא"ה, וכתב: ואין נראה כן מדברי הפוסקים. והמשנ"ב (ס"ק לב) כתב שיש מן הפוסקים שסוברין דוקא במתכוין שעל ידי זה יושב הפת. אבל במתכוין לצורך חול, אסור, וכדעת הרא"ה (ולענין מילוי קדירה בשר, אפילו עושה לצורך חול שרי, דהתם חד טרחא הוא. אבל הכא, כל כיכר צריך טרחא בפני עצמה. וכתב בשעה"צ שכן פסק המג"א). אמנם דעת שו"ע הרב להקל. וכתב כף החיים (ס"ק נב) שכן נראה דעת שאר האחרונים להקל. וסיים, ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. מקורות: ראב"ן (ביצה, ד"ה ת"ר אין אופין). רבינו יואל, ורבינו חננאל בשם רבותיו (הו"ד בראב"ה והגמ"י). ראב"ה (ביצה, ס"ו תשנא). הגהות מיימוניות (הל' שביתת יום טוב, א,י, ס"ק ו). ארחות חיים (ח"א, הל' יום טוב, אות י). רא"ה (ח"י י"ז א', ד"ה ת"ר אין). מרדכי (ס"ו תרעה).

²³ והיינו דתניא (י"ז ב') מי שהניח עירובי תבשילין, וכו', אכלו עד שלא בישל ה"ז לא יאפה ולא יבשל וכו', אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותיר הותיר לשבת. ובלבד שלא יערים. וכיון שכן, אסור להערים בבישול יום טוב לחבירו, שמא חול הוא. והא דתניא בהמה מסוכנת לא ישחוט אלא כדי שיאכל ממנה כזית צלי, התם משום פסידא דממונא גמר בלבו לאכול כזית, אבל הכא, אכילת כזית גופיה הערמה היא. העיטור.

²⁴ כתב ב"י (תקגא) דמדברי התוספות (י"ז ב', ד"ה ובלבד) משמע, דאפילו קודם אכילה נמי כל שמבשל קדירות יותר מכדי צורך היום, **הוי מערים ואסור**. מיהו אם אוכל מעט מכל אחת כיון דקודם אכילה הוא מבשלם אפשר דשרי.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בישול הרבה קדירות על ידי אכילה מכל אחת מעט: דעת רשב"א ורבינו ירוחם, שיכולה אשה לבשל הרבה קדירות, ולאכול מכל אחת מעט.²⁶ ודעת הר"ן שלא התירו הערמה כאן.²⁷ והרמ"א פסק כרשב"א.²⁸

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקג)

א. אסור לאפות או לבשל או לשחט ביום טוב לצורך מחר, אפילו הוא שבת או יום טוב ואפילו בשני ימים של ראש השנה; אבל ממלאה אשה קדרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. **הגה:** וכל שכן שיכול לשחט אף על פי שאינו צריך אלא לכזית (סמ"ק), וכן יכולה לבשל הרבה קדרות ולאכל מכל אחת מעט. (בית יוסף וירושם ותשובת הרשב"א). ודוקא קדם אכילה, אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר: אכל ממנה כזית, דהוי הערמה; מיהו אם עברה ובשלה (או שחט), מתר לאכלו.

ב. ממלא נחתום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. **הגה:** אבל צריך להשים הכל אצל האש בפעם אחת, אבל אסור להוסיף אם כבר החבית אצל האש, דטרחא שלא לצורך הוא (המגיד פ"א).

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקז)

ו. מתר לאפות תנור מלא פת, אף על פי שאינו צריך אלא פת אחת. ודוקא בתנוריהם, שהיו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם, ומתוך שהוא מלא אין מקום לחמו להתפשט והפת נאפה יפה, אבל בתנורים שלנו אין לאפות יותר ממה שצריך.

מי שלא הניח עירוב תבשילין, האם נאסר קמחו

(י"ז א') איבעיא להו: מי שלא הניח עירובי תבשילין, הוא נאסר (לאפות) וקמחו נאסר (שלא יהו אחרים אופים קמחו בעודו שלו). או דלמא הוא נאסר, ואין קמחו נאסר?

למאי נפקא מינה? לאקנויי קמחו לאחרים (אם צריך לתת במתנה את קמחו, שיהו אחרים מותרים לאפותו ולתת לו). אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר, צריך לאקנויי קמחו לאחרים. ואי אמרת הוא נאסר ואין קמחו נאסר, לא צריך לאקנויי קמחו לאחרים. מאי?

²⁵ או"ח תקגא. וסיים השו"ע: מיהו אם עברה ובשלה, (או שחט) מותר לאכלו. וכתב משנ"ב (ס"ק יג): יש מן האחרונים (וכן מוכח מהגר"א. שעה"צ) שמפרשי דאריש הסעיף קאי, דהיינו אם עבר במזיד ובישל מיו"ט לחבירו. ולא קאי כלל אדסמין ליה, דמיירי בדן הערמה, דשם אפשר דאף בדיעבד אסור, דהערמה חמירא ממזיד (כנפסק שו"ע או"ח תקכז, כד). אבל כמה אחרונים כתבו דאדסמין ליה קאי, דהערמה זו קילא להתיר בדיעבד, כיון שעכ"פ אכל ממנה קצת מבעוד יום. מקורות: בעל העיטור (עשרת הדיברות, הלכות יום טוב, מחלוקת יד).

²⁶ ולמדו כן ממש"כ לעיל, י"א ב', מולח אדם כמה חתיכות בשר בבת אחת, אע"פ שאינו צריך אלא לחתיכה אחת. רב אדא בר אבהה מערים ומלח גרמא גרמא.

²⁷ ואינו דומה לדלעיל, י"א ב', לפי שכאן פשיעתו גרמה לו פסידתו, שהיה לו להניח עירובי תבשילין. אבל לעיל, כיון שההפסד בא לו מחמת יום טוב, דאם לא כן ימנע ולא ישחט כלל ליו"ט, וכמו שכתוב שם, י"א ב', התירו סופן משום תחילתן, התירו לו להערים.

²⁸ או"ח תקגא (על פי ביאור הגר"א). ומדברי הגר"א (ס"ק ח) נראה שנוטה לדעת האוסרים, ודלא כרמ"א (וכ"כ בפסקי הגר"א). מקורות: רבינו ירוחם (נתיב ד, ח"ב). רשב"א (שו"ת ח"א סי' תרפא). ר"ן (ה ב ברי"ף, ד"ה מערים; ט ב ברי"ף, ד"ה ואם הערים). וראה תוספות (י"א ב', ד"ה מערים).

**הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.**

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תא שמע, מי שלא הניח עירובי תבשילין, הרי זה לא יאפה, ולא יבשל, ולא יטמין (כדרך שמטמינים תבשיל לשבת), לא לו, ולא לאחרים.²⁹ ולא אחרים אופין ומבשלין לו. כיצד הוא עושה? מקנה קמחו לאחרים, ואופין לו, ומבשלין לו.

שמע מינה, הוא נאסר וקמחו נאסר. שמע מינה.

שיטות הראשונים

מי שלא הניח עירובי תבשילין, לא יאפה לאחרים: כתב בעל **העיטור**, דמסתברא דאחרים שלא הניחו עירוב, אופין ומבשלין למי שהניחו, דשלוחו של אדם כמותו.³⁰ ור"ן כתב, דכיון דהוא נאסר, אסור הוא לאפות לאחרים אפילו מקמחו, שהרי נאסר שלא יבשל כלל. וכן פסק **השו"ע**.³¹

לאקנויי קמחו: פירש הר"ן לאקנויי בלשון מתנה בלא סודר, אלא כשאר מטלטלין הנקנין במשיכה. וכן סתם **השו"ע**.³²

מי שלא עירב האם מותר להדליק נר שבת: דעת **רא"ש**, **רבינו ירוחם**, ור"ן, שמי שלא עירב, אסור להדליק נר של שבת. ומדברי **הרמב"ם**, גבי נוסח העירוב, נראה שהדלקת הנר אינה תלויה בעירוב. **והשו"ע** סתם כמשמעות **הרמב"ם**. ובשם יש אוסרים, **כרא"ש** ור"ן.³³

נוסח עירוב תבשילין: כתב **אור זרוע** שמלשון **הירושלמי**, 'יהא שרא לנא לאפווי ולבשולי', משמע שאין צריך לומר 'לאטמוני ולאדלוקי שרגא'. אבל **הגאונים** ורש"י תיקנו לומר גם 'לאטמוני ולאדלוקי שרגא'. הלכך צריך נמי לומר 'לאפוקי מרשות היחיד לרשות הרבים ומרשות הרבים לרשות היחיד'. ואם לא הזכיר כל זה, אלא אמר סתם 'בְּדִין יֵהא שרא לן לעשות כל צרכנו', לא אמר כלום, ואין בדבריו כלום. **והרמב"ם** נקט כלשון **הירושלמי**. **והרמ"א** פסק **כאור"ז**.³⁴

²⁹ בטעם הדבר שאסור למי שלא עירב, לבשל לאחרים אפילו בביתם, כתב הטור (תקכז, כ) מפני שאין העולם יודעים שהוא לאחרים. וכתב הב"י: אינו נראה, דמה יודעים העולם אם זה עירב או לא עירב! ועוד שאפילו אם יודעים שלא עירב, כיון שאינו מבשל בביתו אלא בבית אחרים, הא מוכח מילתא דלאחרים הוא מבשלו! אלא הטעם הוא מפני שכיון שלא עירב, הוא נאסר לאפות ולבשל כלל, לא לו ולא לאחרים. כשם שאסור לבשל מיו"ט לחול, לא לו ולא לאחרים (נמצא שלפי הטור, אין איסור עצמי לאדם שלא עירב תבשילין, לבשל עבור אחרים. רק המניעה מסיבות חיצוניות. ולפי הב"י, יש איסור מהותי, לאדם שלא עירב לבשל). וראה להלן דעת בעל העיטור.

³⁰ וכתב הטור דלא נהירא, דבהדיא גרסינן אינו אופה לאחרים! והב"ח כתב דלפי בעל העיטור, הכי פירשו, דאינו אסור אלא שלא יאפה ולא יבשל משלו, לא לו ולא לאחרים, וכן אחרים אין אופין ומבשלין לו משלו. עיי"ש מה שהכריחו לפרש כן. וכתב הב"ח שהעיקר להלכה כדעת בעל העיטור.

³¹ אור"ח תקכז, כ. וכתב הב"י, שגם מדברי הרמב"ם (הל' שביתת יום טוב, ו, ט) נראה דלא כהעיטור. מקורות: בעל העיטור (ח"ב, עשרת הדברות, הל' יום טוב, מחלוקת יד). ר"ן (ט ב ברי"ף, ד"ה לאקנויי).

³² אור"ח תקכז, כ. (ומשנ"ב, ס"ק ס). והמרדכי כתב: בה"ג התיר להקנותו ביום טוב משום מצוה. וכן לולב ואתרוג יוצאין בהם כל העם ע"י מתנה על מנת להחזיר. ודכוותיה (ב"ב קנ"ו ב') קונין משכב מרע ואפילו בשבת. עכ"ל. והב"י ביאר דבריו דאפילו להקנות במשיכה בלא קנין סודר סובר המרדכי דאסור, משום דמיחזי כמקח וממכר, ובמקום מצוה התירו (ומכל מקום, אף כשהתירו במקום מצוה, דוקא בקנין משיכה, ולא בקנין סודר, שנראה יותר כמקח וממכר). מקורות: ר"ן (ט ב ברי"ף, ד"ה אביעא). מרדכי (סי' תרעו).

³³ אור"ח תקכז, יט. מקורות: רא"ש (סי' טז). ר"ן (יא א ברי"ף, ד"ה ומדאמרין). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב ד, ח"ג). רמב"ם (הל' שביתת יום טוב, ו, ח).

³⁴ אור"ח תקכז, כ. וכתב משנ"ב (ס"ק סג) שיש חולקין על עיקר דין זה (רש"ל ועוד) וסבירא להו דהאמירה של 'בְּדִין יֵהא שרא לן לעשות כל צרכנו' (דכן נראה מסתימת המשנה וש"ס דילן, שלא הזכירו כלל נוסח של בהדין ערובא הנזכר בירושלמי). ולענין הלכה לכתחלה יש להחמיר כסברא הראשונה. ואם נזכר בערב שבת, יקנה קמחו לאחרים והם יבשלו ויתנו לו. ואם אין לו למי להקנות, יוכל לסמוך על סברא האחרונה. מקורות: אור זרוע (ח"ב, הל' יום טוב, סי' שמז).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקכז)

יב. חוזר ונוטל מיד הזוכה, ומברך על מצות ערוב ואומר: בדין זה שרי לן לאפויי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת...

יט. מי שלא ערב מתר להדליק נר של שבת, ויש אוסרים.

כ. מי שלא ערב, כשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים, אפלו בביתם, וגם אחרים אסורים לבשל לו; ואין תקנה אלא שיתן קמחו ותבשילו לאחרים שיערבו במתנה והם אופין ומבשלים ונותנים לו, ואפלו בביתו יכולים לבשל... הגה: ואם הניח ערוב ולא הזכיר המלאכות בהדיא, אלא אמר: בדין זה שרי לן למעבד כל צרכנא, הוי כמי שלא ערב כלל (אור זרוע)...

עבר ואפה, והדין בהערמה

(י"ז א') איבעיא להו: עבר ואפה מאי (מהו שיאכל בשבת)?

(י"ז ב') ת"ש, מי שהניח עירובי תבשילין, הרי זה אופה ומבשל ומטמין. ואם רצה לאכול את עירובו, הרשות בידו. אכלו עד שלא אפה, עד שלא הטמין, הרי זה לא יאפה ולא יבשל ולא יטמין, לא לו ולא לאחרים. ולא אחרים אופין ומבשלין לו. אבל מבשל הוא ליום טוב, ואם הותיר הותיר לשבת. ובלבד שלא יערים (לאחר שבישל לצורך, לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילים אחרים ויותרם לשבת).³⁵ ואם הערים, אסור (לאכול).

(ודחי) אמר רב אשי: הערמה קא אמרת. שאני הערמה דאחמירו בה רבנן טפי ממזיד.³⁶

רב נחמן בר יצחק אמר: הא מני (דקתני אם הערים אסור), חנניה היא (שמחמיר בעירובי תבשילין), ואליבא דבית שמאי; דתניא: חנניה אומר, בית שמאי אומרים, אין אופין, אלא אם כן עירב בפת. ואין מבשלין, אלא אם כן עירב בתבשיל. ואין טומנין, אלא אם כן היו חמין טמונין מערב יום טוב. ובית הלל אומרים: מערב בתבשיל אחד, ועושה בו כל צרכו.

תא שמע: המעשר פירותיו בשבת, בשוגג, יאכל. במזיד, לא יאכל.³⁷

(ודחי) לא צריכא, דאית ליה פירי אחריני (לשבת).

תא שמע: המטביל כליו בשבת,³⁸ בשוגג, ישתמש בהן. במזיד, לא ישתמש בהן.

³⁵ הקשו תוספות מאי שנא מההיא דרב אדא (לעיל י"א ב') דמערס ומלח גרמא גרמא. ותיצאו, דשאני התם דהוי עבוד אוכלין בעלמא, ומשום שמחת יום טוב התיירו, דאי לאו הכי חייש שמא יסריח הבשר, וממנע ולא שחית. אבל הכא מיירי בבשול דחמור, וגם היה יכול לעשות תקנה על ידי עירובי תבשילין מבעוד יום. וכעין זה כתב רש"י. מקורות: תוספות (י"ז ב', ד"ה ובלבד). רש"י (י"ז ב', ד"ה ואם הערים).

³⁶ שבמזיד, רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים ממנו. אבל מערים סבור לעשות בהיתר, ולא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים ממנו, ונעקרת תורת עירוב. לכן קנסוהו חכמים. והרמב"ם נימק שאם תתיר למערים, נמצאו הכל מערימין וישתקע שם עירוב. משא"כ מזיד אינו מצוי.

³⁷ שעבר על השבות דאין מגביהין תרומות ומעשרות ביום טוב. אלמא אחמור רבנן במילתייהו, ואפילו גבי עונג שבת. רש"י.

³⁸ במקוה שיש לו בחצרו, ועבר אדרבנן דאמרי במתניתין, מטבילין כלים מלפני השבת, דנראה כמתקן.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(ודחי) לא צריכא, דאית ליה מאני אחריני. אי נמי אפשר בשאלה (לשאל כלים מחברו).

תא שמע: המבשל בשבת, בשוגג, יאכל, במזיד, לא יאכל.

(ודחי) אסורא דשבת שאני.³⁹

שיטות הראשונים

עבר ואפה במזיד: דעת ראב"ן, ראבי"ה, ורי"ד, דלא יאכל, דלחומרא עבדין. ורוב הראשונים פסקו לקולא, כיון דלא איפשריטא בעיין, הוה ליה ספיקא דרבנן, ולקולא.⁴⁰ וכן פסק השו"ע.⁴¹

עבר ואפה במזיד ויש לו תבשילים אחרים: בגמרא הביאו ראייה מהמעשר ומטביל בשבת, שלא ישתמש. ודחי, דאית ליה אחריני. ומשמע, דהכי נמי בשעבר ואפה, אי אית ליה תבשילין אחרים, אסור. אבל כתב רשב"א שלמסקנה, שמחלק בין שבת ליום טוב, אפילו היו לו מאכלים אחרים, מותר (ביום טוב).⁴² וכן נראה מסתימת השו"ע.⁴⁴

עבר ואפה במזיד מיום טוב לחבירו: כתב ריא"ז שנראה בעיניו, שאם עבר ואפה מיום טוב לחבירו בשני י"ט של גלויות, שהוא מותר באכילה, שהרי הוא כאופה ביום טוב לחול. וכן דעת רשב"א. ומדברי רבינו יואל נראה שאסור.⁴⁵ והשו"ע פסק כרשב"א.⁴⁶

³⁹ ביטול שבת מאבות מלאכות הוא, ואיסור סקילה הוא, הלכך קנסוה רבנן למזיד; אבל עבר ואפה ביום טוב לשבת, אסורא דרבנן הוא דעבד. רש"י.

⁴⁰ והרא"ש כתב: ויראה מרב אשי ורב נחמן בר יצחק דקאמרי הא מני חנינא היא ואליבא דבית שמאי, דאינון אמוראי בתראי דחו להך פשיטותא, דמיסתבר להו משום כבוד שבת אין לקונסו.

⁴¹ או"ח תקכז, כג. מקורות: רא"ש (סי' י). ר"ן (י' ריש ע"א). רמב"ם (שביתת יום טוב וי). עיטור (עשרת הדיברות, הל' יום טוב, מחלוקת יד). רשב"א (שו"ת, ח"ה סי' ח; ח"א תשפה; עבוה"ק ד, ד, עמ' קכו). רא"ה (ד"ה ת"ש המטביל). ר"ן (י' א ברי"ף, ד"ה ולא אפשט). מאירי (ד"ה מי שלא). ראב"ן (ביצה, ד"ה תנא). ראבי"ה (ח"ג, הלכות יום טוב, סימן תשנב). רי"ד (בפסקיו מביא את הראיה מהמערס, ולא את המסקנה הערמה שאני. וכן כתב ריא"ז להדיא משמו). ריא"ז (פסקים, הלכה א, סעי' יג).

⁴² ויש להעיר על סתירה בדברי הרשב"א. שכן בעבוה"ק (ג, ד) פסק שאף ביום טוב, אם הטביל כליו במזיד, לא ישתמש בהם. וצ"ע. עוד יש להעיר, שרש"י ביאר מסקנת הגמרא, לחלק בין איסור דאורייתא (אפילו ביום טוב), לבין איסור דרבנן (אפילו בשבת). ובדברי הרשב"א הנ"ל, וכן בדברי הרמב"ם (ראה הערה הבאה) מבואר שביום טוב, גם באיסור דרבנן, אסור במזיד.

⁴³ בדברי הרמב"ם התקשו האחרונים, שכן בהלכות שבת (כג, טו) פסק שהמגביה תרומות ומעשרות ביום טוב, במזיד, לא יאכל עד מוצ"ש. ועל כרחק, משום תירוץ קמא, דאף ביום טוב אסור בדאית ליה אחריני. ואילו בהלכות שביתת יום טוב (ו, י) פסק, שאם עבר ובישל מיום טוב לשבת בלא עירוב, אין אוסרים עליו. משמע שבכל גוני מותר. וראה הערה הבאה.

⁴⁴ או"ח תקכז, כג. הביה"ל (תקכז, כג, ד"ה אם) כתב לפקפק על פסק השו"ע, ונדחק לומר בדעת הרמב"ם, שעבר ובישל ביום טוב לשבת, מותר דוקא כשאין לו תבשילים אחרים לשבת. וכן פסק יש"ש. וכף החיים (תקג, ס"ק כט; תקכז, ס"ק קמג) כתב שדעת האחרונים כרשב"א, וכסתימת השו"ע, שאף שיש לו תבשילים אחרים, מותר. מקורות: רשב"א (שו"ת, ח"ה, סי' ח).

⁴⁵ הטעם שנקט רבינו יואל לאסור כשאפה בשוגג מיו"ט לחבירו, "דעד כאן לא שרי רבי יהודה (שאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל למוצ"ש בין לו בין לאחרים) אלא בשבת דחמירא ולא אתי לזלולי בה. אבל יו"ט דקיל, אי שרינן אתו לזלולי ביה" (וראה להלן). ולכאורה הוא הדין כשאפה במזיד, ק"ו שיאסור.

⁴⁶ או"ח תקג, א. או"ח תקכז, כג. מקורות: אור זרוע (ח"ב, הל' יו"ט, סי' שמב). רא"ש (סי' י). ריא"ז (הל' א, סעי' יג). רשב"א (שו"ת, ח"ה, סי' ח).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עבר ואפה בשוגג: כתב **אור זרוע**, דמשמע כולה שמעתא דהא דאיבעיא להו עבר ואפה, היינו שעבר במזיד; אבל בשוגג, פשוט ליה דלא קנסינן ליה⁴⁷. וכן כתב בשם **ריב"א**⁴⁸. וכן סוברים להלכה מהר"ם, רשב"א, ומאירי. ודעת רבינו יואל ורבינו אביגדור, שאסור גם בשוגג⁴⁹. והרמ"א פסק שמותר⁵⁰.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקג)

א. אסור לאפות או לבשל או לשחט ביום טוב לצורך מחר, אפלו הוא שבת או יום טוב ואפלו בשני ימים של ראש השנה... מיהו אם עברה ובשלה (או שחט), מתיר לאכלו.

(או"ח, הלכות יום טוב, סימן תקכז)

כג. אם עבר במזיד (או בשוגג) ובשל כמה קדרות שלא לצורך יום טוב, מתיר לאכלן בשבת או בחול.
כד. אם הערים לבשל שתי קדרות לצורך היום, והותיר אחת לצורך מחר, אסור לאכלה.

⁴⁷ כרבי יהודה דאמר (י"ז ב') המבשל בשבת בשוגג יאכל למוצ"ש, בין לו בין לאחרים, אף על גב דשבת חמירא, כל שכן יום טוב דקיל.

⁴⁸ והביא דבריהם אור זרוע, וכתב: מכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. או שמא אין להחמיר כדי שלא ימנע משמחת יום טוב אלא מתירין לו בדיעבד ומלמדין אותו שלא יעשה יותר כך והכל לפי ראות עיניו של החכם ששואלין אותו יעשה.

⁴⁹ דעד כאן לא שרי רבי יהודה אלא בשבת דחמירא, ולא אתי לזלזולי בה, אבל יום טוב דקיל, אי שרינן אתו לזלזולי ביה כדאמרין לעיל ריש פרקא (ביצה ב' ב'). אור זרוע. ועיי"ש עוד ראיות.

⁵⁰ או"ח תקכז, כג. מקורות: אור זרוע (ח"ב, הל' יום טוב, סי' שמב, וסו"ס שמג). הגהות אשרי"י (סי' י). מרדכי (סי' תרעה). רבינו יואל (הו"ד באו"ז ומרדכי והגהות אשרי"י). רשב"א (עבוה"ק ד, ד). מאירי (ד"ה מי שלא). מהר"ם מרוטנבורג (תשב"ץ קטן, הו"ד בב"י תקגא).